

DİPLOMASİ TANIMI ve ULUSLARARASI KONJOKTÜRDE MEVCUT OLAN DİPLOMASİ TÜRLERİ

Elvin ABDURAHMANLI¹

Egemen BAĞIŞ²

Özet

Bu makalede uluslararası konjonktürde mevcut olan devletlerarasında ilişkilerin bütünü olarak bilinen diplomasi tanımının ne olduğu ve gerek ekonomi, gerekse de kültürel açıdan ilişkilerin düzenlenmesi açısından kullanılan diplomasi türleri araştırılarak derlenmiştir. Makalede diplomasi kavramı dar anlamda diplomasi ve geniş anlamda diplomasi şeklinde açıklık getirilmiştir. Makalenin ana amacı olan “Uluslararası Konjonktürde Mevcut olan Diplomasi Türleri” farklı kaynaklar araştırılarak detaylı şekilde yer verilmiştir. Makalede diplomasi tarihi geçmişi “Eksi dönem” ve “Yeni dönem” diplomasisi olarak iki ayrı başlık altında derlenmiştir. “Eksi dönem” diplomasi başlığı altında Antik Yunan Diplomasisi, Antik Roma’da Diplomasi, Hititlerde ve Eski Mısır’da Diplomasi, Ad Hoc Diplomasi şeklinde ele alınmıştır. Yeni Dönem diplomasisi başlığı altında Fransız İhtilal sonrasında ortaya çıkan ve Viyana Kongresi, Lahey Barış Konferansları dahilinde “Önleyici Diplomasi” kapsamında ele alınmıştır. “Küreselleşme Sonucu Oluşan Yeni Diplomasi kapsamında Diplomasi Türleri” başlığı altında birçok alan üzerinde belli özelliklere günümüzde kullanılan diplomasi türleri detaylı şekilde araştırılarak derlenmiştir. Geleneksel diplomasi Track One Diplomacy, Track Two Diplomacy, Track ½ Diplomacy kulvarları makalenin son başlığında ele alınarak detaylı şekilde araştırılarak ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Önleyici Diplomasi, Küreselleşme, Zirve Diplomasisi, Nükleer Diplomasi, Zorlayıcı Diplomasi, Dışişler Diplomasi

DEFINITION of DIPLOMACY and TYPES of DIPLOMACY AVAILABLE in INTERNATIONAL CONJUNCTURE

Abstract

In this article, what is the definition of diplomacy known as the whole of the intergovernmental relations in the international conjuncture, and the types of diplomacy used in order to regulate economic and cultural relations are compiled? In the article, the concept of diplomacy is clarified in the narrow sense of diplomacy and in the broad sense of diplomacy. The main purpose of the article, "The Types of Diplomacy Available in International Conjuncture" has been studied in detail by researching different sources. In the article, the history of diplomacy is compiled under two separate titles as the "Minus period" and "New period". Under the title of "Minus Period" diplomacy, Ancient Greek Diplomacy, Diplomacy in Ancient Rome, Diplomacy in Hittites and Ancient Egypt, Ad Hoc Diplomacy. It was discussed in the scope of "Preventive Diplomacy" within the Vienna Congress, The Hague Peace Conferences, which emerged after the French Revolution under the title of "New Period" diplomacy. Under the title of "Types of Diplomacy as a Result of Globalization", the types of diplomacy used today for certain features in many areas have been compiled in detail. The tracks of the traditional diplomacy Track One Diplomacy, Track Two Diplomacy, Track ½ Diplomacy are discussed in the last title of the article and investigated in detail.

Keywords: Preventive diplomacy, Globalization, Summit Diplomacy, Nuclear Diplomacy, Compelling Diplomacy, Diplomacy Without Teeth

¹ Doktora Öğrencisi, İstanbul Arel Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler: Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat Uzmanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Diaspora Bakanlığı Karabakh is Azerbaijan Milli Platformunun Türkiye Cumhuriyeti Koordinatörü, İstanbul, abdurahmanlielvin@gmail.com. ORCID-0000-0002-0629-8317.

² Türkiye Cumhuriyeti Prag Büyükelçisi, ebagis@mfa.gov.tr, ORCID-0000-0002-6587-7810.

GİRİŞ

Ülkeler arasındaki bu ilişkilerin tarihi bir geçmişi olduğunu hepimiz bilmekteyiz. Bu ilişkiler günümüzde de halen aktif bir halde sürmektedir. İki kutuplu dünya düzeni olarak bilinen ve 2. Dünya savaşı sonrasında oluşan ABD ve Sovyetler Birliği bloğunun kendi taraf devletleri olmuştur. 1990 yılından sonra SSCB'nin Mihail Garbaçov'un yeniden yapılandırma ismi verdiği "Perestroyka" sonucu SSCB çökmüş, bunun sonucunda iki kutuplu düzen bitmiş ve birçok devlet bağımsızlığını kazanarak yeni devletler ortaya çıkmıştır. Bu devletler yaptıkları diplomasi vasıtasıyla kendilerini bir devlet olarak uluslararası kuruluşlarda ve uluslararası arenada tanıtmayı başarmışlardır.

Devletler dış politikada elçilik, konsolosluk, ataşelik gibi kurumlar vasıtasıyla ilişkilerini diplomasi çerçevesinde yürütmektedirler. Uluslararası sistemdeki diplomasi kavramı ülkelerin kendi aralarında devlet altı veya devlet üstü kurumlarla yaptıkları görüşler ve karşılıklı anlaşmalardır bir nevi. Devletler arasında ortaya çıkan krizlerin genelde diplomasi yolu ile çözüme gidildiği görülmektedir. Fakat diplomasiin de yetersiz kaldığı zaman devletler çatışmaya yönelmektedirler. Bu çalışmada genel olarak uluslararası konjonktürde mevcut olan diplomasi türlerinin tarihsel gelişimi, bu süreçte şekillenen yapısı incelenmiştir.

1.Diplomasi

Diplomasi adeta ülkelerin dış politikada uyguladığı bir siyaset yöntemidir diyebiliriz. Nasıl dış politika Uluslararası ilişkilerin alt inceleme dallarından biri gibi görülüyorsa, dış politikada belirleyici faktörde diplomasi'dir. Araştırmacılar diplomasiyi adeta bir uzmanlık alanı olarak görmektedirler. Diplomasiin esas amacı çatışmaları önleyerek barışı korumaktır. Diplomasi kuramı dünya düzenindeki ırk, mezhep, dil ayrımcılığı yapılmadan uluslararası ilişkilerde etkin bir iletişim ve çözüm yöntemidir diye biliriz. Diplomasi kuramı günümüzde iki anlamla ifade edilebilir:

- Dar anlamda diplomasi
- Geniş anlamda diplomasi

Dar anlamda diplomasi tanımı genelde bir ülkenin dışişleri bakanlığı tarafından ve büyükelçilikler vasıtasıyla yürütülen aktif diplomatik karşılıklı görüşler ve anlaşmalar vasıtasıyla oluşmaktadır. Geniş anlamda diplomasi kuramı ise uluslararası ilişkilerde kullanılmaktadır. Geniş anlamda diplomasi örneği ise uluslararası örgütler tarafında yürütülmektedir. Örneğin: BM, WHO, AB kuruluşlar.

Şekil 1: Diplomacy

Kaynak: (Kamu Diplomasisi -<https://www.diplomasi.net/kamu-diplomasisi/> 2018)

Diplomasi kelimesi eski Yunan kelimesi olmuştur ve "diploö" kelimesinden gelmiştir. Diplomasi kavramının ne olduğu ile ilgili uluslararası ilişkilerde birçok araştırmacı kendi eserlerinde bahsetmiştir. İngiltere’de dünyaya gelen aslen Alman olan diplomat Ernest Mason Satow diplomasi kuramını şu şekilde ifade etmektedir: Devletlerarasında ilişkilerin barışçıl yollarla yürütülmesine diplomasi denilmektedir. Bunun içinde diplomatik işlevlerin tam olması gerekmektedir (Barratt 1985).

Uluslararası İlişkiler Profesörü olan aslen Avustralyalı Headley Bull’da diplomasiyi şu şekilde açıklamaktadır: “resmi politikalar ve barışçıl yollarla dünya siyasetinde yer alan devletler ve diğer varlıklar arasındaki ilişkilerin yürütülmesi” şeklindedir (Bull 1932). Diplomasi kuramı ile ilgili diğer bir önemli görüşü ise ABD’li diplomat ve siyasetçi Henry Kissinger tarafından söylenmiştir. Henry Kissinger diplomasiyi şu şekilde ifade etmiştir:

“Diplomasi yeni bir dünya düzenidir ve modern diplomasi ise savaş ve barış güçleri arasındaki güç dengesidir.”

İlaveten de diplomasi sonucunda alınan kararlar gelecekteki dış ve iç politikayı etkilemektedir(May 1994). Armand Jean du Plessis de Richelieu Fransız bir siyasetçi olmuş ve diplomasi kuramının gelişmesinde büyük bir katkısı vardır. Richelieu diplomaside en önemli aktörün ise devamlı ilişkiler kurulmasının vacipliğine önem vermektedir(Encyclopedia Britania 2020). Uluslararası ilişkilerde diplomasinin önemli bir aktör olmasında Askeri stratejist olan Niccolò di Bernardo dei Machiavelli Diplomaside önemli bir yeri bulunmaktadır. Niccolò di Bernardo dei Machiavelli güvenlik sorunlarının giderilmesinde diplomasinin önemli olduğunu kendi kitabı olan “Prens” adlı eserinde anlatmıştır. Yazar diplomasiyi hile ve iki yüzlülük şeklinde tanımlamıştır. Ayrıca Machiavelli kitabında diplomasiyi modern bir politika olarak gördüğünü belirtmiştir.

Diplomasiyi eski diplomasi dönemi ve yeni diplomasi dönemi olarak ikiye ayırabiliriz. Eski diplomasi Antik Yunan’da, Roma’da, Antik Mısır ve Hititler arasında olan diplomasi ve Ad-hoc’da yönetilmiş diplomasi şeklindedir. Yeni dönem diplomasisi ise 17-18. Yüzyılda ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Yeni

dönem diplomasine örnek Fransız İhtilâli sonrasında ortaya çıkan ve Viyana Kongresi, Lahey Barış Konferansları sırasında yapılan diplomasi olarak görülmektedir.

1.1 Eski Dönem diplomasisi: Antik Yunan’da, Roma’da, Bizans diplomasisi, Antik Mısır ve Hititler arasında olan diplomasi ve Ad-hoc diplomasisi

1.1.1 Antik Yunan Diplomasisi

Eski Yunan’da diplomasi konsolosluk (proxenos) kurumu gibi görünen elçiler vasıtasıyla olmuştur. Burada yapılan diplomasi sonucu alınan bilgilerin devletlerin kaderini belirlerdi. Genelde Antik Yunan’da diplomatlar haberciler şeklinde tanınmaktaydı.

1.1.2 Antik Roma’da Diplomasi

Roma’da diplomasi alanına baktığımız zaman ikili diplomasi uygulamıştır. Kendi halkına ve ülkesine gelen yabancı insanlara karşı uygulanan diplomasi şeklinde olmuştur. Yabancılarla uygulanan diplomasi ‘‘iusgentium’’ hukuku şeklinde olmuş ve tacirler, seyyahlar, turistlere ait olmuştur. Kendi vatandaşlarına uyguladığı diplomasi hukuku ise ‘‘civitasgentium’’ şeklinde olmuştur.

1.1.3 Hititlerde ve Eski Mısır’da Diplomasi

Eski diplomasi örneklerinden olan ve MÖ 1278 tarihinde Mısırlılar ve Eski Hititler arasında yapılan ‘‘Kadeş’’ antlaşması sonucu olan diplomasi şeklindedir. Bu anlaşma sonucunda iki taraf arasında barış sağlanmıştır.

1.1.4 Ad Hoc Diplomasi

Bu diplomasi türü 15. Yüzyılda İtalya’da yapılmıştır. Bu diplomasi türü devletin elçileri tarafından yürütülmüştür. Yapılan bu diplomasi halk tarafından ise yalan, hile, kurnazlık şeklinde belirtilmiştir.

1.2 Yeni Dönem Diplomasisi: Fransız İhtilâli Sonrasında Ortaya Çıkan ve Viyana Kongresi, Lahey Barış Konferansları Dâhilinde ‘‘Önleyici Diplomasi’’

Yeni dönem diplomasisi genelde 17. ve 18. Yüzyılda uygulanmıştır şeklinde söyleye biliriz. Bahsettiğimiz bu dönemlerde ilk göze çarpan Fransız ihtilâli olmuştur. 1789 yılına kadar Fransızlar Avrupa’da diplomasi uygulayarak büyük bir araziye yayılmışlardır. 1818 yılında yapılan Viyana Kongresi sonucu bir nevi Avrupa’nın sınırları belli olmuş ve bu kongre sonucunda uluslararası kuruluşların temeli atılmıştır diye biliriz. 1899 yılında hazırlanıp 1907 yılında kabul edilen La Haye Barış Konferansları sözleşmesi Avrupa’da düzeni getiren diğer bir diplomasi yöntemlerinden olduğunu söyleye biliriz. Yapılan diplomasi görüşmeleri sonucu bu sözleşmeler ve konferanslar sonrası Dünya Posta Birliği olan UPU, BM, Milletler Cemiyeti gibi uluslararası örgütlerin kurulmasına ışık tutmuştur. Diplomasinin diğer önemli bir yöntemi ise önleyici diplomasıdır.

1.2.1 Önleyici Diplomasi

Önleyici diplomasi dediğimiz kavram ‘‘preventive diplomacy’’ olarak bilinmektedir İngilizcede. Bu kelime 1959 yılının 16 Haziran tarihinde BM yıllık raporunda BM Genel sekreteri Dag Hammarskjod kullanmıştır. Bu raporda önleyici diplomasi uluslararası barışı ve ülkelerin güvenliğini sağlamak şeklinde belirtilmiştir.

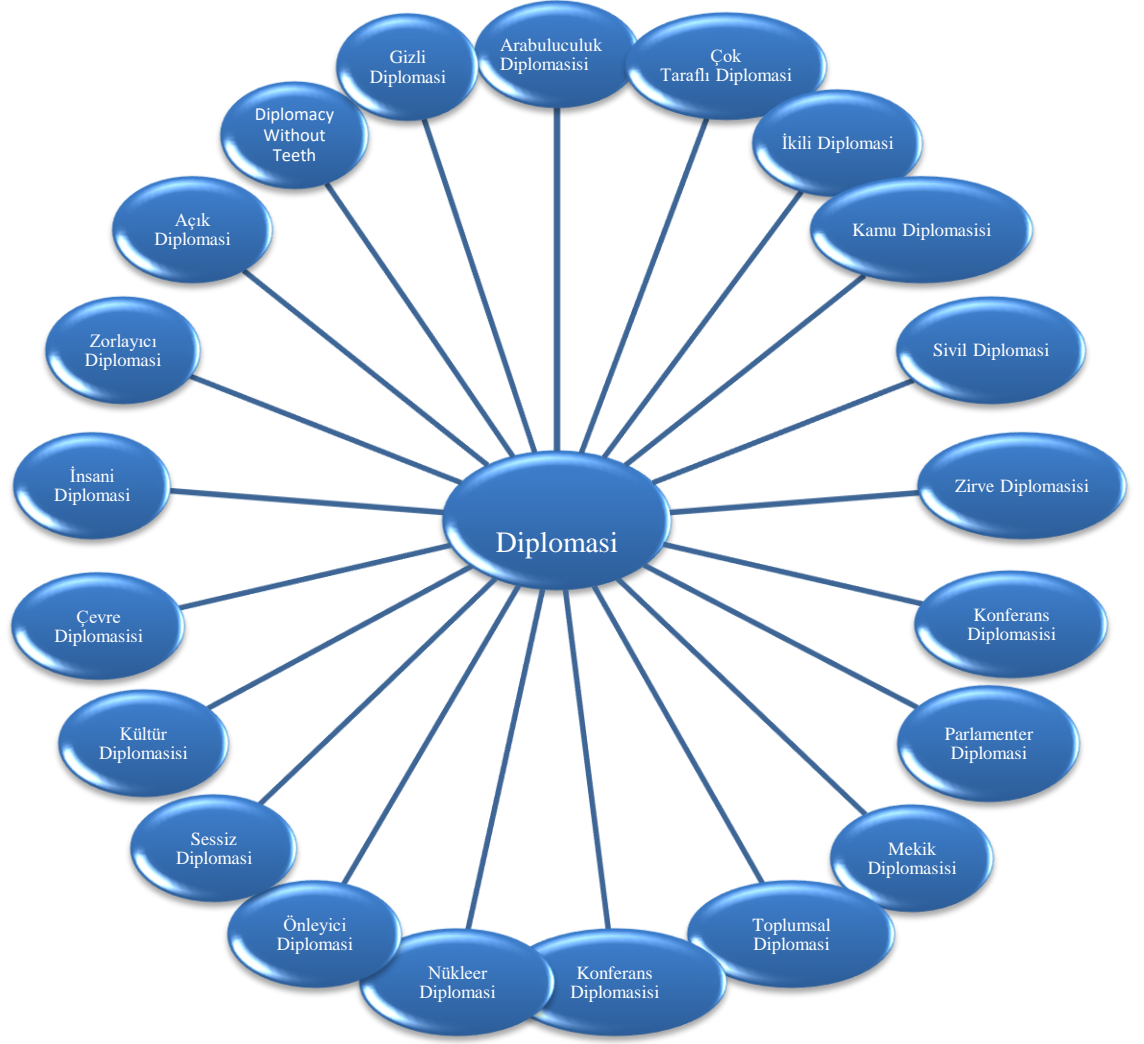
Buradaki önleyici diplomasiyi BM sekreteri nükleer silahların azaltılması ve ülkelerin birbirleriyle ekonomik ilişkilerin artırılması konusu dahil edilmekteydi (AVAR 2016).

2. Küreselleşme Sonucu Oluşan Yeni Diplomasi kapsamında Diplomasi Türleri

Küreselleşme sonucu ortaya çıkan diplomasiyi kapsamaktadır. Araştırmacılara göre küreselleşme internetin ortaya çıkmasıyla sınırların katılığı ve böylece küreselleşmenin ortaya çıktığı belirtilmektedir. Küreselleşme “globalization” terim itibariyle İngilizceden alınmıştır ve hem ekonomik hem de sosyal alanlardan sınırların kaldırılması tanımında kullanılmaktadır (ÇAKMAK, ÇOBANOĞLU ve ÜLKER 2018). Küreselleşme sonucunda diplomasi kendi içinde birçok alan üzerinde belli özelliklere göre ayırt edilmiştir. Diplomasi türleri bunlardır:

- Arabuluculuk Diplomasisi
- Çok Taraflı Diplomasi
- İkili Diplomasi
- Kamu Diplomasisi
- Sivil Diplomasi
- Zirve Diplomasisi
- Konferans Diplomasisi
- Parlamenter Diplomasi
- Mekik Diplomasisi
- Toplumsal Diplomasi
- Konferans Diplomasisi
- Nükleer Diplomasi
- Önleyici Diplomasi
- Sessiz Diplomasi
- Kültür Diplomasisi
- Çevre Diplomasisi
- İnsani Diplomasi
- Açık Diplomasi
- Zorlayıcı Diplomasi
- Dişsiz Diplomasi- Diplomacy Without Teeth

Tablo 1: Diploması Türleri

Kaynak: Yazar tarafından değiştirilerek düzenlenmiştir.

2.1 Arabuluculuk Diplomasısı

Arabuluculuk diplomasısı dediğimi terim iki veya ikiden fazla devletin bir konuda uzlaşmaması sonucu 3. Devletin bu görüşmeler ortadaki sorunu ortadan kaldırmak maksadıyla izlediği politikalarıdır. Örneğin Türkiye bir dönem BM, AGİT ve İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) dahilinde bu kurumlarda eş-başkan konumunu yürütmüştür (YILMAZ, UYUŞMAZLIK ÇÖZÜMÜNDE TOPLUMLAR ARASI DİPLOMASİ 2016). Arabuluculuğa diğer bir örnek ise iki parti arasında sorunun kaldırılması için 3. Partinin uzlaşmacı olarak koalisyon devlet yönetimi kurmasını gösterebiliriz. Türkiye İran'ın nükleer geliştirmenin azaltılması konusunda arabulucu diplomasısını örnek gösterebiliriz (Türkiye Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi 2020).

2.2 Çok taraflı Diploması

Üç devlet veya daha fazla devletin katılım sağladığı diploması türüdür. Bu diploması türü Konferans diplomasısı olarak da adlandırılmaktadır. Bu diploması türü 1648 yılında Westphalia Kongresi sonucu yaranmıştır (Abdullah Özdil 2017). Çok taraflı diplomasının en iyi örneklerinden biri Milletler Cemiyeti

olmuştur. Milletler Cemiyeti 1920 yılının 10 Ocak tarihinde Woodrow Wilson tarafından Cenevre’de kurulmuştur. Fakat devletlerin ortak bir düşünce ve yönetme sistemi olmadığı için bu kuruluş kıza zaman içinde fesih edildi. Çok taraflı diplomasinin diğer bir örneği ise BM örgütü olmuştur. Bu örgüt 2. Dünya savaşı sonra 1945 yılında 51 ülkenin üyeliği sonucu kurulmuştur ve günümüzde de halen diplomasi işlevini sürdüren köklü bir kuruluştur. Bu iki kuruluşunda esas ana hedefi çıkması herhangi bir savaşı engellemek ve diplomasi yolla çözüm sunmak olmuştur. BM kuruluşu bu konuda daha işlevsel bir kuruluş olduğu görülmektedir. Nitekim bu kuruluş 2. Dünya savaşından galip çıkan devletler olan SSCB, Amerika Birleşik Devletleri, Çin Halk Cumhuriyeti, Fransa’nın önderliğinde BMGK vasıtasıyla diplomasi faaliyetlerini sürdürmektedirler (ÇATAL ve DOĞAN 2018). Diğer taraftansa günümüzde uluslararası ekonomik kuruluşlar artmış ve bölgesel çok taraflı diplomasi gelişmiştir. Özellikle 1990 sonra SSCB’nin dağılmasının ardından iki kutuplu sistem dağılmış ve bazı devletler bağımsızlığını elde ederek çok taraflı diplomasiye yönelerek bu diplomasi türüyle gerek ekonomik gerekse de sosyal ilişkilerini geliştirmişler.

2.3 Kamu Diplomasisi

Bir devletin, diğer ülkelerin vatandaşlarına yönelik yürüttüğü ilişkilere konu olan her türlü diplomatik faaliyete “kamu diplomasisi” denir. Diplomasi bir devleti temsil eden resmi bir kurum örneğinin dışişleri bakanlığına bağlı elçililer, konsolosluklar tarafından yapıldığı gibi bu diplomasi türünde o ülkenin iş adamları, sanatçıları, STK-lar üniversiteler vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu diplomasi türüne diğer bir örnek ise uluslararası olimpiyatlarda devletini temsil eden şahıslarda dâhildir. Kamu diplomasisinde ana hedef kitle insanlardır. Diğer bir ifadeyle bu diplomasi türü herhangi bir devletin uluslararası arenada kendi yaşam tarzını, kültürünü, tarihsel geçmişini, geleneklerini diğer devletlerinin vatandaşlarına tanıtarak kendi devletlerine karşı pozitif yaklaşım kazandırma yöntemidir bir nevi.

Bu diplomasi türüyle bir devletin yurt dışındaki negatif devlet statüsünün değişmek maksadıyla uygulanmaktadır. Kamu diplomasisinin en iyi örneklerinden biri ise eğitim alanında uygulanan uluslararası değişim programları, burslar, kültürel alanda televizyon dizileri görülmektedir. Turizm alanında uluslararası gıda sektörleri mesela Burger King, MC Donalds veya Coca-Cola gibi şirketleri bu diplomasi türüne örnek teşkil etmektedirler. Türkiye’de son yıllarda dizilerin yurt dışında yayınlanması kamu diplomasisinin bir örneğidir (Muharrem EKŞİ 2019). Kamu diplomasisinin diğer bir örneği ise yurt dışına yapılan ekonomik yardımlar, yurtdışına yapılan yatırımlar o devletin halkı üzerinde pozitif imaj kazandırmaktadır (Tago 2017). Bu diplomasi türü kültür diplomasisi ile birlikte uygulanabilmektedir.

2.4 Sivil Diplomasi

Sivil diplomasi, dediğimiz diplomasi türü ülkelerin resmi nitelik taşımayan temsilcileri arasında bireysel şekilde yapılan diplomatik faaliyetlere denilmektedir. Örneğin uluslararası bir akademisyen konferanslarında farklı ülkeleri temsil eden yazarlar, akademisyenler ortak bir konu çerçevesinde karşılıklı görüş paylaşımlarını gösterebiliriz. Günümüzde diplomatik ilişkilerde Sivil diplomasinin daha çok etkili olduğunu söyleyebiliriz. Yenedünya düzeni dediğimiz küreselleşme ekseninde Sivil Diplomasi 'sivil örgüt'ler üzerinden yürütülmektedir. Bunlara en iyi örnek İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı olan İHH veya Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu olan UNICEF gibi kuruluşlar savaş sırasında bir nevi Sivil diplomasi görevini yürütmektedir (Umut İslam 2012).

2.5 Zirve Diplomasisi

Zirve diplomasisi türü devletlerin başkanlarının bizzat kendilerinin katılımıyla gerçekleştirilen üst düzey diplomasidir. 20. Yüzyılın ikinci yarısında haberleşme ve ulaştırma teknolojisinde meydana gelen gelişmeler iki kutuplu sistemde zirve diplomasisini geliştirmiştir. Bu diplomasinin türünün en önemli avantajı, görüşülen konu üzerinde en yetkili kişileri karşı karşıya getirerek sonuca daha kısa sürede ulaşılmasını sağlamasıdır. Örneğin Mısır ve İsrail arasında imzalanan 1979 Camp David Antlaşmaları, Enver Sedat ve Menahem Begin arasında yapılan görüşmeler sonucunda kabul edilmiştir.

2.6 Konferans Diplomasisi

Çok taraflı olan bu diplomasisi kapalı bir özellik taşımaktadır. 1648 Westphalia Kongresi ile ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Avrupalı devletlerin aralarındaki sorunları toplantılar yoluyla çözmeleri anlamına gelen konferans diplomasisi, 1815 Viyana Kongresi sonrasında önem kazanmıştır. Avrupa devletleri çeşitli sorunları konferanslarda halletmeye çalışmışlardır. Bu diplomasisi iki savaş arası dönemde de önemli olmuştur.

2.7 Parlamenter Diplomasisi

İki savaş arası dönemde Milletler Cemiyeti ile parlamenter diplomasisi türü gelişmeye başlamıştır. Uluslararası kuruluşların sayısının artması ve BM'nin küresel bir nitelik kazanması parlamenter diplomasinin önemini arttırmıştır. Bu diplomasisi açık bir diplomasisi özelliği taşımaktadır. Diplomasinin tarafları söz konusu örgütün üyeleridir.

2.8 Mekik Diplomasisi

Ulaştırma imkânlarının kolay olması sonucu ortaya çıkan mekik diplomasisi ise, taraflar arasında sürekli temas yöntemi ile sorunu halletme imkanı vermektedir. ABD eski dışişleri bakanı Henry Kissinger Orta Doğu ile ilgili sorunların çözümünde mekik diplomasisini çokça kullanmıştır.

2.9 Nükleer Diplomasisi

Nükleer silahların uluslararası sistemde güç dengesini etkilemesiyle bu diplomasisi türü ortaya çıkmıştır. Nükleer diplomasisi ABD ve Rusya tarafından kullanılmıştır. Taraflar nükleer silah veya savunma sistemlerini pazarlık konusu yapmışlardır. Diğer bir örnek ise 2006-2015 yılları arasında BMGK'nın İran ile ABD ve Batı devletlerinin arasında yürüttüğü P5+1 Nükleer anlaşmayı gösterebiliriz. 2015 yılının 14 Temmuz'unda olumlu sonuçlanmıştır (Tuğrul Çam 2018).

2.10 Önleyici Diplomasisi

BM örgütü ile barışı koruma amacına yönelik olarak önleyici diplomasisi oluşmuştur. Örgüt genel sekreteri tarafından yürütülen bu diplomasisi türü çeşitli güvenlik sorunlarına ilişkin bazı çözüm yolları ortaya koymayı amaçlamıştır. Önleyici diplomasisiye bir örnek ise 4 Kasım 1979 tarihinde İranlı devrimci öğrenciler Tahran'da yerleşen ABD Büyükelçiliği'ne bir baskın düzenledi ve bu baskın sonucunda 66'sı Amerikan uyruklu toplamda 90 elçilik çalışanı kafalarına çuval geçirilerek bir nevi rehine alınarak tutuldu. ABD ve İran arasında başlayan bu kriz gelecek krizlerin ilk sayfasını oluşturmaktaydı. Rehine olarak tutulan bu elçilik çalışanlarının 38'i ilk bir hafta içinde serbest bırakıldı da geri kalan 52 rehine teslim

edilmedi. 1981 yılının 20 Ocak tarihinde İran ve ABD'nin uzlaşması sonucu rehinelere Almanya'da 444 gün sonra teslim edilmiştir (Özge Özdemir 2019). Rehine krizi zamanı BM'nin yardımıyla Arabuluculuk ve Önlüyici diplomasisi kullanılarak bu krizi kısa zamanda çözülmüştür.

2.11 Sessiz Diplomasi

BM ve bağlı kuruluşlar çerçevesinde ortaya çıkan bir diplomasi türü de sessiz diplomasi'dir. Sessiz diplomasi, mali nedenlerden dolayı diplomatik temsilcilik açamayan başta Afrika olmak üzere Asya ve Latin Amerika'nın küçük devletleri tarafından kullanılmaktadır.

2.12 Toplumsal Diplomasi

Bu diplomasi bir ülkenin önde gelen devlet adamlarının gündelik faaliyetleri sırasında ortaya çıkmıştır. Devlet adamı bir mesajı daha net ve amaca yönelik olarak kullanmakta ve toplumsal diplomasi ortaya çıkmaktadır. Bu mesajlardaki ifade biçimleri çok önemlidir. Kesin, bağlayıcı ve aceleci ifadelerden kaçınılmalıdır. Örneğin dönemin ABD Başkanı Bill Clinton 1993 yılında Kuzey Kore'nin nükleer bomba geliştirmesine kesinlikle izin verilmeyeceğini çok sert bir üslupla söylemiştir. Sonra Kuzey Kore'nin çok sınırlı nükleer silah ürettiği ortaya çıkınca zor durumda kalmıştır.

2.13 İkili Diplomasi

Bu diplomasi türü iki ülkenin yetkililerinin vasıtasıyla yapılan tüm ikili diplomatik temasları oluşturmaktadır. Bir devletin herhangi bir ülke içerisinde büyükelçiliği veya konsoloslugu mevcut ise o ülke ile devamlı şekilde ikili diplomasi yürütmektedir. İkili diplomasiye örnek olarak Rusya'dan Antalya'ya tatil veya yatırım amaçlı giden Rusya uyruklu vatandaşlarının sayısının artması sonucu 2006 yılının Ocak ayında Rusya Federasyonu Türkiye Cumhuriyeti yetkilileri arasında ikili diplomasi temasları sonrası Antalya'daki Konsolosluğun diplomatik statüsünün artırılma kararı alınarak Başkonsolosluk diplomatik statüsü verildi. Daha eski zamanlara baktığımızda ise bu diplomasi yöntemi Eski Yunan, Roma'da sık kullanıldığı ve iki ülke arasındaki sorunları iletme ve çözmek için kullanılmaktaydı.

2.14 Kültür Diplomasisi

Kültür Diplomasisi türü yakın yüzyıl içerisinde ortaya çıktığını söyleye biliriz. Yukarıda bahsedilen Kamu diplomasisi türü gibi yumuşak güç (Soft Power) kullanarak sert yollardan kaçınılarak kullanılmaktadır bu diplomasi türü. Bu diplomasi türünün 5 türü vardır. Bunlar:

- Kültürel Gelenekler
- Din
- Sosyal Yapı
- Ekonomik Sistem
- Sanat Alanı

Kültürel diplomasi uluslararası arenada imajını düzeltmek ve prestijini artırmak isteyen devletlerin başta gelen dış politika araçlarından biri haline gelmiştir. Geniş olarak kültürel diplomasi; fikirlerin,

düşüncelerin, dünya görüşünün, yaşam tarzının, estetik anlayışının, zevklerin ve tatların paylaşımı suretiyle kendini doğru ifade etme ve muhatabını doğru tanıma yolu olarak tanımlanabilir (Mazlum). ABD’li siyaset bilimci ve tarihçi yazar Milton C. Cummings kültürel diplomasiyi bu şekilde ifade etmiştir:

“Bir devletin kendi geleneklerini, örf ve adetlerini, dilini, dinini, tarihini, sanatını diğer ülkelerdeki insanlara aktarmasıdır.”

Diğer taraftansa Kültürel diplomasi ekonomik sistem faaliyetlerinin, sosyal yapının gelişmesiyle de yapılması mevcut ola bilmektedir. Her devlet kendi dilini, edebiyatını, sanatını diğer devletlerin halklarına aktarmasıyla kültürel diplomasi yapıla bilinir. Diğer taraftan ise TV filmleri vasıtasıyla da bu diplomasi türü aktarılmaktadır. Örneğin: Hollywood filmleri insanlara Amerikan tarzı lüks yaşamı, demokratik özgür hayat sürmeyi aktarmıştır. Buda bir nevi algı yöntemi olarak kültürel diplomaside kendi yerini almaktadır. Subway, McDonald’s, Burger King, Kentucky Fried Chicken olarak bilinen KFC, Pizza Hut, Domino’s Pizza, Dunkin’ Donuts Coca-Cola, Starbucks, gibi meşhur gıda zincirlerinin örneğine dikkat edersek gittikleri ülkede kendi kültürel diplomalarını yürüterek algı yöntemi vasıtasıyla kendi yaşamlarını aktarmaktırlar. Bu tür yaşam tarzının yurt dışında tanıtılması o devletin diğer devletlerdeki halk üzerinde pozitif düşüncelerini artırmakla birlikte, sempati ve rağbet duyulmasını sağlar. Bu tür kültürel faaliyetler kültürel diplomasinin etkisini artırmaktadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyinin faaliyetleri sonucu 1945 yılının 16 Kasım tarihinde Birleşmiş Krallığın Londra kentinde 44 ülkenin onayıyla kurulan İngilizcesi UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization- isimli Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü kültürel diplomasinin en iyi örneklerinden biridir. Bu örgüt 3 alanda faaliyet göstermektedir.

- Eğitim
- Bilim
- Kültür

Bu kumrunun ana amacı Eğitim, Bilim ve Kültür alanında milletlerarasında işbirliğini artırarak yakınlaşmayı sağlamaktır (Unesco Resmi İnternet Sayfası 2020)

Şekil 2: Kültürel Diplomasi Elvin ABDURAHMANLI tarafından düzenlenmiştir

Kaynak: (Yeni Diplomatik Yöntemler: Çevre Diplomasisi 2018)

2.15 Çevre Diplomasisi

Dünya 19. Yüzyılla birlikte makineleşme ve teknolojik çağa adım atmış ve buda dünyanın ekolojik düzeninin kirlenmesine sebep olmuştur. Nüfus artışı ve ekolojik kirlenme sonucunda su kıtlığı, biyolojik çeşitliliğin azalması, Nükleer denemeler ve iklim değişikliği gibi çevresel sorunlar uluslararası arenada sık-sık gündem konusunu oluşturmuştur. Belirtilen nedenlerden dolayı insan yaşamı olumsuz etkilenmeye başladığı görülmüştür. Bazı bölgelerde karbon dioksinin yüksek olması o ülkelerde ikamet eden insanların yaşamına olumsuz etki ederek hastalıklara sebep olduğu görülmüştür. Belirtilen bu gibi konuları düzenlemek ve hukuksal çerçevede korunması için yapılan görüşmeler Çevre diplomasisi türünü kapsamaktadır. Bu diplomasi türü uluslararası alanda çevre sorunlarını diplomasi yoluyla konferanslar şeklinde yapılarak uygun bir çevre düzenlemelerinin oluşturulmasını ve ekolojik kirliliğin sonlandırmasını içermektedir. Bu diplomasi türü diğer diplomasi türleri gibi uluslararası arenada zorunlu veya uygulanması gereken bir diplomasi olduğunu ayrıca belirtmemiz gerekir. Dikkat edersek son 50 yıldır çevre sorunları uluslararası arenada en sık karşılaşılan sorunları oluşturmaktadır. Günümüzde çevre sorunlarının en önemlileri şu şekildedir: Küresel ısınma sonucu buzulların eriyerek denizlerde ve okyanuslarda su seviyesinin artması, tatlı suyun azalması, plastik atıkların geri dönüşümü zor olması ve denizlerde yaşayan canlılara olumsuz etkisi, orman yangınları sonucu hayvan türlerinin yok olması, atmosferdeki zehirli gazlar sonucu hava kirliliği sorunu gibi konular dahildir. Çevre diplomasisi esasen uluslararası alanda çevre sorunlarının çözüme kavuşturulması, ortak çevre hukuk kurallarının uygulanması için etki bir rolü vardır (Gülmez ve Top 2018). Çevre diplomasisinin ilk yapıldığı konferans 1972 yılında BM İnsan Çevresi Konferansı olarak İsveç'in başkenti Stockholm şehrinde düzenlenmiştir. Bu konferans çevre diplomasisinin ilk adımını oluşturmakla beraber, çevre kurallarının ve hukukunun temeli açısından ilk adım olarak görülmektedir. 1972 Stockholm konferansının ardından Çevre diplomasisi adına birçok konferanslar gerçekleştirildi. Bu konferanslar aşağıdakilerdir:

- **Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu 1987 Yılı Brundtland Raporu**

Çevre diplomasisi sonucu "Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Bildirgesi" olarak 1972 yılında kabul edilen bu rapor 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunun toplanmasına olanak sağladı. Nitekim 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu sonuç olarak ortak Brundtland Raporu'nu kabul ederek yayımladı. Raporda bu kelimelere yer verilmiştir (Güzin ARAR 2020):

"Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma"

Brundtland Raporu genel amacı aşağıdaki maddeler şeklindedir:

- 1) Yoksulluğun oranının azaltılması,
- 2) Ülkelerde doğal kaynaklardan elde edilen gelirlerin eşit dağılımının sağlanması,
- 3) Ülkelerde nüfus kontrolünün sağlanması, Çevreyi korumak amacıyla çevre teknolojilerin geliştirilmesi.

- **1992 yılında Rio de Janerio'da yapılan "Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı"**

BM İnsan Çevresi Bildirgesi ve Brundtland raporunun katkısıyla 5 yıl sonra 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janerio şehrinde "Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı" düzenlendi. Bu konferans sonucu aşağıdaki ana maddeler kabul edilmiştir:

- Çevre ve Kalkınma üzerine İklim Değişikliği sorunu,
- Çevre ve Kalkınma kapsamında çerçeve sözleşmesi,
- Çevre ve Kalkınma üzerine Rio Bildirisi,
- Çevre ve Kalkınma üzerine Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi,
- Çevre ve Kalkınma üzerine Orman Bildirisi'dir.

- **26 Ağustos-4 Eylül 2002 Yılı "Dünya Sürdürülebilir Çevre ve Kalkınma Zirvesi"**

2002 yılının 26 Ağustos - 4 Eylül tarihleri arasında BM öncülüğünde Güney Afrika'nın Johannesburg şehrinde "Dünya Sürdürülebilir Çevre ve Kalkınma Zirvesi" gerçekleştirildi. Bu zirve çevreyi koruma açısından önemli bir diplomasiye sahip olduğu görülmektedir (BARÇIN Ağca 2020).

2.16 İnsani Diplomasi

İnsani diplomasi diğer diplomasi türleri gibi 21. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Küreselleşen dünya ile birlikte uluslararası ortamda oluşan savaşlar sonucunda diğer diplomasi alanları gibi 'İnsani diplomasi' önem taşımaya başladı. Bu diplomasi türü genç bir diplomasi türü olmakla birlikte uluslararası alanda savaşların artması sonucu gelişmiş bir diplomasi türü oldu. Bu diplomasi türünün en önemli örnekleri olarak

Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Federasyonu olduğunu belirte biliriz. Savaşın her alanında ve her türünde insani prensiplerine uyan bu kurumlar bu diplomasi türünün gelişmesinde büyük önemi vardır. İnsani diplomasi alanında Türkiye Cumhuriyetinde ve uluslararası konjoktürde etkin olan aktörlerin birkaçı aşağıdakilerdir (ÇATAL ve DOĞAN 2018):

- Uluslararası Kızılay,
- Kızılhaç Federasyonu- International Committee of the Red Cross/ ICRC,
- Türkiye Koordinasyon İşbirliği Ajansı-TİKA,
- Uluslararası Çalışma Örgütü - International Labour Organization /ILO,
- Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı -AFAD,
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO / Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü,
- Oxfam International- Küresel yoksulluğun azaltılması için çalışan bir örgüt,
- United Nations High Commissioner for Refugees - Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.

Yukarıdaki kuruluş ve örgütler uluslararası arenada insani diplomasi açısından önemli faaliyetlerde bulunmuş ve insani yardım faaliyetlerini günümüzde de halen sürdürmektedirler. Bu diplomasi türü silahlı çatışma olan devletlerde taraf devletleri veya tarafları ilgili konuya yani insani yardım konusuna çekerek yapılan bir diplomasi türüdür. Bu diplomasi türünün en iyi örneklerinden biri 1988-1993 yılları arasında süren Azerbaycan topraklarının Ermeniler tarafından %20-inin işgali ile sonuçlanan savaşın ardından Ermeniler tarafından rehine alınan Azerbaycanlıların bazısı Uluslararası Kızıl Haç Komitesi yardımıyla 1998 yılında Azerbaycan'a geri verildi (Hierman 2017, 229-230). Bu diplomasi türünü kullanan kuruluşlar genelde çatışma veya doğal afet olan bölgelerdeki sivil toplum örgütleriyle koordineli şekilde hareket ederek resmi veya gayri resmi görüşler yapmaktadırlar. Fakat elde edilen her türlü sonuç nihai olarak kamuoyu aydınlatma platformuna açıklanmaktadır. Günümüzde teknolojinin gelişmesi sonucunda insani diplomasi türü içinde büyük kolaylık yaranmıştır. Dünyanın her hangi bir yerinde oluşan insani yardım sorunu sosyal medyada kısa zamanda yayılmasıyla yardımcı kuruluşlarında erken haber tutarak kısa zamanda insani diplomasi uygulayarak hareket etmesine olanak yaratmıştır (ÇATAL ve DOĞAN 2018). Bu diplomasi türünün ana hedefi mağdur insanlara yardımcı olmak ve uluslararası alanda olaya karşı tepki uyandırarak uluslararası hukuku ve barışı sağlamaktır. İnsani diplomasi türü sahada uygulanma açısından iki şekli vardır:

- Müdahale Diplomasisi- Intervention Diplomacy
- Afet Diplomasisi- Disaster Diplomacy

İnsani Diplomasinin en iyi örneklerinden biri 1999 yılının 17 Ağustos tarihinde İzmit depreminde Yunanistan hükümeti yardım etmiş nitekim 21 gün sonrasında 1999 yılında 7 Eylül tarihinde Yunanistan'ın

Atina şehrine 6 büyüklüğünde deprem sonrası Türkiye Cumhuriyeti tarafından yardım gönderilmiştir. Böylelikle iki ülke arasında insani diplomasi uygulanmış ve yardım yapılmıştır. Böylelikle Türkiye ve Yunanistan arasında diplomatik ilişkilerde yumuşama olmuştur (TASAM 2016).

2.17 Açık Diplomasi-Open Diplomacy

Açık diplomasi Gizli diplomasiye bir nevi karşı olarak ortaya çıkan bir diplomasi türüdür. Açık diplomaside amaç iki tarafında yapılan konferans veya görüşlerde kabul ettikleri yükümlükleri yerine getirmesi için yerel veya uluslararası kamuoyunun denetimine açık şekilde yürütüldüğü bir diplomasi şeklidir (YILDIZ 2013). Açık Diplomasinin bir örneği 2015 yılında P5+1 Nükleer sözleşmesinde ABD eski dönem başkanı Barack Obama tarafından yapılmıştır. Nitekim bu anlaşma sürecinde Barack Obama anlaşmaya ek madde ilave ederek İran tarafından herhangi bir hukuksuzluğu araştırmak için Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı UAEA-a denetleme hakkı vermiştir. Buraya bu maddenin eklenmesinin esas sebebi diplomatik görüşmelerle ilgili tarafların üstlenecekleri hak ve hükümlüklerin kamuoyunun bilgi ve denetimine sunulması İran'ı her hangi bir hükümlüğü üstlenmediği halde suçlayarak uluslararası kamuoyu nezdinde küçük düşürme stratejisi olmuştur. P5+1 anlaşmasının maddeleri uluslararası alanda kamuoyuna sunulmuştur ve buda açık diplomasinin bariz bir örneğidir.

2.18. Zorlayıcı Diplomasi

Zorlayıcı diplomasi savaşa başvurulmadan yapılan bir diplomasi türüdür. Bu diplomasi türüne en iyi örneklerden biri ABD ve Batı devletlerinin İran'a uyguladığı ekonomik yaptırımlar ve ambargo uygulayarak caydırıcılık stratejini göstere biliriz. İran'ın P5+1 Nükleer sözleşmesi için masaya oturulmasında esas sebep ABD ve Batı devletleri tarafından yıllardır uygulanan ekonomik yaptırımlar İran'ı zorlayıcı diplomasiye itmiştir. Zorlayıcı diplomasinin diğer bir örneği ise 1964 yılının 5 Haziran tarihinde İsmet İnönü'ye gönderilen Johnson mektubunu göstere biliriz. Burada Türkiye'nin Kıbrıs meselesinde diplomasiye zorlanmıştır çünkü Türkiye Kıbrıs'a yönelik yapacağı herhangi bir çıkarmada ve Yunanistan'a karşı yapılacak her hangi bir saldırıda NATO'ya üye devletler SSCB'nin Türkiye'ye karşı herhangi bir saldırısında Türkiye'ye yardım edilmeyeceği belirtilmiştir.

Zorlayıcı diplomasi türü uluslararası alanda savaş ile barış arasında adeta "gri" bir çizgidir diye biliriz. Bu diplomasi vasıtasıyla devletlerarasındaki ulusal barış ve mevcut statükonun bozulmaması için kullanılan diplomatik yöntemdir (Bülent ŞENER 2019).

2.20 Gizli Diplomasi- Secret Diplomacy

Bu diplomasi türü 17. ve 19. Yüzyıllarda Avrupa'da sefirler arasında genellikle görülmüştür. Gizli diplomaside esas amaç tüm yapılacak görüşlerin ve faaliyetlerin gizli şekilde yürütülerek gizli ittifaklar yapılmasıyla olumlu bir sonuca ulaşmaktır. Yapılan tüm ittifaklar olumlu bir sonuca ulaştığı takdirde de bu iletişim ve diplomasi hareketleri devam etmektedir. Avrupa'da bu diplomasi türü genel olarak saray diplomasi olarak nitelendirilmekteydi. Bu diplomasi türüne en iyi örnek olarak Oslo görüşmelerini göstere biliriz. Nitekim 1993 yılında FKÖ olarak bilinen Filistin Kurtuluş örgütü ve İsrail hükümeti arasında uzun süren bir görüşme oldu. Bu görüş 1993 yılının ocak ayında başladığı halde gizli bir diplomasi yürütülerek uluslararası kamuoyundan 8 ay gizli tutuldu. 1993 yılının 13 Eylül tarihinde Rusya Federasyonu Dışişleri

Bakanı Andrei Kozyrev, ABD eski dönem başkanı B. Clinton eşliğinde Filistin Kurtuluş örgütü lideri Yaser Arafat ve İsrail'in eski dönem Başbakanı İshak Rabin, Geçici Özerklik Düzenlemeleri konusunda İlkeler Bildirisini kabul ettiler ve gizli diplomasi görüşmeleri Oslo anlaşmasıyla sonuçlandı (Birleşmiş Milletler Resmi Sitesi 2020).

2.21 Dışsöz Diplomasi- Diplomacy Without Teeth

Dışsöz diplomasi dediğimiz kavram genelde İngilizler tarafından kullanılan bir kavramdır. bu kavram aslın belirli konularda siyasi açıdan tehdit oluşturan açıklamalar veren sadece sözlü olarak uyarılar yapan fakat sadece sözde kalarak sahada işlevsiz kalan bir diplomasi türüdür. Bu diplomasi türüne en iyi örnek Suriye müzakereleri zamanı Batı devletlerinin sadece uyarılarla bu sorunun çözümü için etkisiz kalması ve bunun üzerine Rusya'nın askeri varlığı ile etkili olmasını örnek göstere biliriz. Burada diğer önemli bir faktör ise İran İslam Cumhuriyetidir. Nitekim İran Hizbullah terör örgütüyle burada Şii mezheplerle ilişkiler kurması Batı devletlerinin dışsöz diplomasi yaptığının diğer bir göstergesidir. Dışsöz diplomasiye diğer bir örnek ise: Kuzey Kore lideri Kim Jong-un ABD veya diğer devletlerle her konuşmasında nükleer saldırı tehdidi İngilizce tabiriyle "diplomacy without teeth" bir dışsöz diplomasi örneği teşkil etmektedir. Bu diplomaside hedef ise tehdit ve sözlü açıklamalarla karşı tarafın kendisine yapacağı herhangi bir adımdan geri çevirmektir.

3. Geleneksel Diplomasinin Kulvarları

Geleneksel diplomasi kulvarları değişen sosyal yapı sonucunda gelişmiştir. Bu diplomasi kulvarlarının gelişmesi sonucunda devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından ilişkilerin normalleşmesinde kullanılmıştır. Geleneksel diplomasi büyükelçilikler, konsolosluklar ataşeler tarafından uygulanmaktadır. Geleneksel diplomasinin kulvarları aşağıdakilerdir:

- Uyuşmazlık Sürecinde-Track One Diplomacy
- Toplumlararası diplomasi-Track Two Diplomacy
- Karar Vericilerle Müdahaleler- Track ½ Diplomasisi

3.1 Uyuşmazlık Sürecinde- Track One Diplomacy

Track-one diplomasisi uluslararası uyuşmazlık veya çatışma sürecinde başvurulmuş bir diplomasi kulvarıdır. Bu kulvarda ilk olarak uluslararası kuruluşlar tarafından atanan diplomatlar birincil taraf olarak aktif şekilde görüşmelerde rol alırlar. Bu kulvara örnek olarak Kosova devletinin bağımsızlık sürecinde uluslararası kuruluşlar tarafından atanan diplomatları uyuşmazlıkların çözümündeki rolünü belirte biliriz.

2004 yılına gelindiğinde Sırbistan ile Kosova arasındaki gerginlik artmış ve bunun üzerine BMGK kararıyla Kosova'ya bir diplomat elçi atandı. Diplomatın buradaki görevi buradaki uyuşmazlık ve çatışma süreciyle ilgili gerekli durumu toplayarak rapor hazırlanmak şeklinde olmuştur. BMGK tarafından atanan bu diplomat Norveç uyruklu Büyükelçi Kai Eide isimli şahıs olmuştur. Diplomat 2005 yılına gelindiğinde raporu tamamlamış ve BM Genel Sekreteri Kofi Anna'na iletmıştır. Uyuşmazlık ve çatışma sorunu bu

raporda açıkça belirtilmiş ve bu raporda belirtilen hususlar gereğince BM Sırbistan ve Kosova arasındaki sorunun çözümü için müzakere başlamıştır (Dzihat Aliju 2018).

3.1.1 Track One Diplomasisi kapsamında Müzakere Tarafları

Uluslararası kuruluşlar tarafından atanan ve müzakereye katılan diplomatların esas işi burada uyuşmazlığı çözme veya bir nevi taraflara uyuşmazlığın çözümü için çıkış yolları sunma şeklindedir. Diplomatların burada yaptığı görev aslında hukuksal alanda arabuluculuk tabiriyle aynıdır. Taraftan biri uyuşmazlıkların çözüm yolunu kabul etmediği halde o devlete karşı uyuşmazlığın şiddetine göre aşağıdaki önlemlerden herhangi biri veya hepsi birlikte uygulanabilir (Susan Allen Nan 2003):

- Ambargo: (ekonomik veya askeri yaptırımlar)
- Uluslararası kuruluşlardan çıkarılma veya herhangi bir uluslararası kuruluşta müzakere sürecini dondurma
- BMGK kararıyla askeri güç kullanma

Yukarıda belirtilen uyuşmazlığın şiddeti dediğimiz kelime o sorunun ulusal barışı tehdit niteliğinde nükleer saldırı, toplu soykırım veya insan katliamları olması halinde yukarıda belirtilen önlemlerin hepsi birlikte alınma olasılığı yüksektir. Askeri müdahaleye örnek olarak: 1999 yılının 24-29 Mart tarihinde NATO Kosova'da Sırp tarafından Arnavutlara yapılan katliama sessiz kalmayarak Allied Force Operasyonu kapsamında Yugoslavya'nı bombalamıştır.

3.2 Toplumlararası Diplomasi - Track Two Diplomacy:

Uluslararası ilişkiler alanında toplumlararası diplomasi niteliğinde Track Two Diplomacy kulvarı Türkiye'de akademik terim olarak "gayri resmi diplomasi" kulvarı şeklinde ifade edilmektedir. Amerika Birleşik Devletlerinin Dışişleri Bakanlığı'nın Yakın Doğu ve Güney Asya İşleri Bürosu'nda ve Yakın Doğu Bölümü şefi ve Küresel Sorunlar Ofisi müdürü görevini yürüten ve ayrıca Washington DC'de Stratejik ve Uluslararası Araştırmalar Merkezi'nde Önleyici Diplomasi Programını kuran Joseph V. Montville Track Two Diplomacy kulvarını uluslararası ilişkiler alanı terimine kazandırmıştır (American Friends Of Combatants For Peace internet sayfası 2020). Joseph V. Montville 1982 yılında George Mason Üniversitesi'nde bu diplomasi terimini Conflict Resolution Türkçede Uyuşmazlık Çözümü şeklinde olduğunu ifade etmiştir. Diplomata göre Track Two Diplomacy kulvarı uluslararası arenada devletler veya çatışma halinde olan uluslar arasında resmi olmayan ve sorunun çözümü için gerçekleştirilen görüşmeleri içermektedir. Bu kulvarın gelişmesinde en önemli iki şahıs John Burton ve Hebert Kelman'ın büyük gayreti olmuştur. Nitekim bu şahıslar Filistin ve İsrail arasında süren uyuşmazlık sorununun çözümü için gayri resmi görüşmeler yapmıştır. Nitekim 1993 yılından FKÖ ve İsrail arasında 8 ay gayri resmi görüşmeler bu diplomasi kulvarına en iyi örneklerden biridir diye biliriz. Bu diplomasi kulvarında esas olan çatışma sürecindeki iki devletin halkının da bu çözümü isteyerek uzun vadeli barışa hazır olma düşüncesidir. Fakat uyuşmazlık ve çatışma halinde olan devletin bireyleri bu anlaşmaya ve kalıcı çözüme hazır değilse bu görüşmeler olumlu sonuçlandığı takdirde de kalıcı çözüm imkânsızdır. Bu kulvarın esas amacı toplumlara ve bireyler arasında ilk olarak uyuşmazlığa ve çatışmaya son vererek kalıcı çözüm yolu üretmektir. Diğer

bir örnek olarak herhangi iki parti arasındaki uyuşmazlığın üçüncü partinin arabuluculuğu veya koalisyon yönetimi ile idareyi göstere biliriz (YILMAZ, Uyuşmazlık Çözümünde Toplumlar Arası Diplomasi 2007).

3.2.1 Resmi Aktörlerle Gayri Resmi Müdahaleler- "İkili Diplomasi Takip"

Resmi aktörlerle gayri resmi müdahaleler aslında bazı süreçlerin çözümü açısından önemli faktördür. ABD Dışişleri Bakanlığı Dışişleri Bakanı Yardımcısı olarak 1978-1981 yılları arasında görev yapan ve eski CIA personeli olan Harold Henry Saunders resmi aktörlerle gayri resmi süreçlerin yürütülmesini geliştirerek bu süreci şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk olarak uyuşmazlık ve çatışma halinde olan devletler veya grupların bireyleri arasında düşünce stereotipilerini yönlendirerek veya değiştirerek barışın daim olacağı düşüncesini aşılıyarak uyuşmazlığı kesin olarak çözmek mümkündür.”

Resmi aktörlerle gayri resmi müdahalelere örnek olarak Dartmouth konferansını örnek göstere biliriz. Bu konferans 1993 yılında Tacikler arası diyalog süreci olarak bilinmektedir (SLİM ve SAUNDERS 2001). BM ve BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) başkanlığı altında birçok kez barış süreci için konferans düzenlendi. 1994 yılında yapılan konferansta bu süreç “halkların barışı süreci” olarak sloganıyla süreç yönetilmeye başlandı. 1997 yılında yapılan Harold Henry Saunders’in önerdiği portatifler esasında nihai sonuca varılarak ortak bir diyaloga ulaşılmıştır. Harold Henry Saunders’in önerdiği bu çözüm yolu resmi aktörlerle resmi olmayan müdahaleler sonucu olumlu sonuç kazanmanın bir yöntemi olarak Track Two Diplomacy kulvarında yer almaktadır. Genelde bu işlerin yürütülmesinde uluslararası kuruluşlar tarafından çatışma gurubunun her ikisinin de arasından bu konularda bilgili şahıslar seçilerek çözüm yolları aranır (Chigas 2003).

Şekil 3: Diplomasi Kulvarları

Kaynak: (Track II (Citizen) Diplomacy <https://www.beyondintractability.org/essay/track2-diplomacy> 2003)

3.3 “Ara Kulvar Diplomasisi”- Track 1½" Diplomacy

İngilizcede “Track 1½" diplomacy” terimiyle bilinen ‘Ara Kulvar Diplomasisi’ barışın sağlanması açısından diplomaside çatışma sorunlarının çözümde en iyi yollarında biridir. Eski ABD savunma bakanı William Perry bu diplomasi türünü genelde resmi diyalogdaki bazı eksiklikleri doldurmak için tasarlanmış ve resmi olmayanlar arasında bir diyalog diplomasi olduğunu belirtmiştir (RICHARD N. HAASS 2020). Bu kulvarda esasen eski devlet yetkilileri, din yetkilileri örneğin kiliseler, uluslararası organizasyon yapan şirketler ve akademisyenler vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu diplomasi kulvarı 3 yolla uygulanmaktadır:

- Gayri resmi taraflar tarafından uygulanan Arabuluculuk - Directmediation
- Gayri resmi taraflar tarafından uygulanan Danışma - Consultation
- Sorun çözümünde gayri resmi aktörler ve kuruluşlar vasıtasıyla yapılan görüşler

3.3.1 Gayri Resmi Taraflar Tarafından Uygulanan Arabuluculuk: Directmediation

Ara kulvarda gayri resmi taraflar tarafından uygulanan arabuluculuk genelde bir sorunun çözümünde en kısa yollardan biridir. Arabuluculuk genelde eski devlet görevlileri veya devlet çalışanları tarafından yapılmaktadır. Bu kulvarda mekik diplomasisi çok sık kullanılmaktadır. Bilindiği gibi mekik diplomasi genelde çatışan tarafların uzlaşması için konferans ve görüşlerin devamlı yapılması şeklindedir. 1994 yılında Kuzey Kore ve ABD arasında nükleer kriz aşamasında eski ABD başkanı Jimmy Carter arabuluculuğu vasıtasıyla kızı zamanda çözülmüştür(Hürriyet Resmi Sayfası 2003).

3.3.2 Gayri Resmi Taraflar Tarafından Uygulanan Danışma- Consultation

Çatışma sürecinde barışın sağlanması için ara kulvar diplomasisinin uygulama yollarından biride gayri resmi taraflar tarafında uygulanan danışma yöntemidir. Danışma genelde uluslararası kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır. Uluslararası kuruluşlar Müzakerelerde danışma rolünü oynayarak sorunu barışçıl yollarla tarafsız şekilde kalıcı sonuca ulaştırmaya çalışırlar. İlaveten de belirtmek gerekir ki, bu çözüm yolunda yapılan toplantı ve konferanslar kamuoyuna kapalı şekilde yürütülmektedir.

3.3.3 Sorun Çözümünde Gayri Resmi Aktörler ve Kuruluşlar Vasıtasıyla Yapılan Görüşler

Ara kulvarın sonuncu çözüm yolu olarak bilinen bu süreçte, gayri resmi aktörler, kuruluşlar ve akademisyenler vasıtasıyla çözüm yolu bulunmaya çalışılmaktadır. Gayri resmi temsilciler genellikle müzakerelere katılım sağlayarak nihai bir çözüm yolu ortaya koymayı amaçlamaktadırlar. Bu yöntemin en iyi örneklerinden biri ise 1993 yılında akademisyenlerin katılımıyla Filistin ve İsrail arasında gizli gerçekleştirilen ve nihai bir sonuca ulaşılan Oslo kanalı görüşleri örnek teşkil etmektedir (Chigas 2003).

Sonuç

Diplomasi uzun bir geçmişe sahip kavram olduğu bilinmekle diğer taraftan ise genel olarak devletlerin gerek ekonomi, gerekse de kültürel açıdan ilişkilerini düzenleyen bir yöntemdir. Diplomatik faaliyetler genelde ülkelerin dış işleri bakanlıkları vasıtasıyla yürütülmektedir. Ülkeler tarafından yapılan diplomasi sonucunda alınan kararlar taraf ülkeleri iç ve dış politikada etkileyerek şekillendirmektedir. Diplomasi faaliyetlerinin “Eski dönem diplomasi” ve “Yeni dönem diplomasi” olarak iki döneme ayrıldığı görülmektedir. Eski dönem diplomasi faaliyetleri Antik Yunan’da, Roma’da, Bizans diplomasi, Antik Mısır ve Hititler arasında olan Ad-hoc diplomasi şeklinde. Yeni dönem diplomasi ise 18. Yüzyılda olan Fransız İhtilali sonrasında başlayan ve Viyana Kongresi, Lahey Barış Konferansları dahil olduğu diplomasi dönemi olarak bilinmektedir. 1. ve 2. Dünya savaşları sonucunda diplomasi yeni şeklini alarak yenilenmiş ve farklı diplomasi türlerinin ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Nükleer diplomasi ve önleyici diplomasi küreselleşme ve değişen gereksinimlerden dolayı ortaya çıkan bu tür diplomasi türlerinden biridir. Geleneksel diplomasiye baktığımız zaman ise çatışma sürecinde uyuşmazlıkların çözümü zamanı büyükelçilikler ve konsoloslardan Uluslararası resmi aktörler, Toplumlararası diplomasi ve Ara Kulvar Diplomasi olarak bilinen “Track 1½” Diplomacy” kulvarlarına başvurularak bu kulvarlar vasıtasıyla sorunun kısa zaman içerisinde çözümlenerek olumlu sonuç alındığı görülmektedir

Kaynakça

- Barratt, J. (1985) . "*South African Diplomacy at the UN*". Londra: Palgrave Macmillan,
- Bull, H. (1932). "*The Encyclopedia of Diplomacy*. Australia". The Australian National University,
- Çakmak, Ö. vd., (2018). "THE CONCEPT OF CULTURAL DIPLOMACY SPEECH ANALYSIS FROM POLITICAN AND BUREAUCRAT." *Politics, Economics and Administrative Sciences Journal of Kirsehir Ahi Evran University* 2, no. 2. s.37-39.
- Çatal, B, ve Mustafa D. (2018). "Yeni Diplomatik Yöntemler: Çevre Diplomasi." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , s.19-25.
- Gülmez, S, B ve Bertuğ T. (2018). "Realist Dış Politikanın Liberalizm ile Birlikte ile İmtahani: Çin'in Çevre Diplomasi." *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, a.74-75.
- Hierman, B. (2017). *Russia and Eurasia 2017-2018*. The World To Day Series, rapor
- Mapendere, J. (2005). "Track One and a Half Diplomacy and the Complementarity of Tracks". *Culture of Peace Online Journal*, s.66-69.
- Yıldız, Z. (2013). *Politika Sözlüğü*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Yılmaz, E. (2016). "Uyuşmazlık Çözümünde Toplumlar Arası Diplomasi." *Akademik Fener*, s.43.
- Yılmaz, E. (2007). "Uyuşmazlık Çözümünde Toplumlar Arası Diplomasi." *Akademik Fener*, s.42-45.

Çevrimiçi Bağlantılar:

Avar, Yusuf, “Devletler Arası İlişkilerin Gelişimi ve Diplomasi Tarihi”, *Tuic Akademisi*, Çevrimiçi Bağlantı: <http://www.tuicakademi.org/devletlerarasi-iliskilerin-gelisimi-diplomasi-tarihi/>, Erişim Tarihi: 04.03.2020

Abdullah Özdil, “*Diplomasi: Hayalet Kavram*”, Çevrimiçi Bağlantı: <https://www.stratejikortak.com/2017/03/diplomasi-hayalet-kavram.html>, Erişim Tarihi: 25.05.2020.

American Friends Of Combatants For Peace internet sayfası, *Joseph Montville*, Çevrimiçi Bağlantı: https://afcfp.org/our_team/joseph-montville/, Erişim Tarihi: 28.05.2020.

Barçın Ağca, *Türkiye Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sayfası*, Çevrimiçi Bağlantı: http://www.mfa.gov.tr/dunya-surdurulebilir-kalkinma-zirvesi_johannesburg_-26-agustos---4-eylul-2002_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 05 28, 2020

Birleşmiş Milletler Resmi Sitesi, *İntifada ve barışa doğru yeni adımlar, 1987 – 2003*, Çevrimiçi Bağlantı: <http://www.unicankara.org.tr/filistin/5>, Erişim Tarihi: 28.05.2020.

Bülent Şener, *Savaş İle Barış Arasında Bir Kriz Yönetim Stratejisi Olarak Zorlayıcı Diplomasi ve Türk Dış Politikasındaki Örnekleri*, Çevrimiçi Bağlantı: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51440/savas_ile_baris_arasinda_bir_kriz_yonetim_stratejisi_olarak_zorlayici_diplomasi_ve_turk_dis_politikasindaki_ornekleri, Erişim Tarihi: 28.05.2020.

Diana Chigas, “Track II (Citizen) Diplomacy *Beyondin tractability*”, Çevrimiçi Bağlantı: <https://www.beyondintractability.org/essay/track2-diplomacy>, Erişim Tarihi: 23.04.2020.

Encyclopedia Britania, *The spread of the Italian diplomatic system*, Çevrimiçi Bağlantı: <https://www.britannica.com/topic/diplomacy/Conference-diplomacy>, Erişim Tarihi: 04.05.2020.

Dzihat Aliju, “*Bağımsız Kosova 10 yaşında*”, Çevrimiçi Bağlantı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bagimsiz-kosova-10-yasinda/1065816>, Erişim Tarihi: 05.08.2020.

Euronews , *Rehine krizinin 40. yıl dönümü: ABD-İran ilişkilerinde tarihe geçen olayda neler yaşandı?*, Çevrimiçi Bağlantı: <https://tr.euronews.com/2019/11/03/rehine-krizinin-40-yil-donumu-abd-iran-iliskilerinde-tarihe-gecen-olayda-neler-yasandi>, Erişim Tarihi: 26.03.2020.

Güzin Arar, “Çevre Diplomasisi Dediğimiz,” *Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı*. Çevrimiçi Bağlantı: http://www.mfa.gov.tr/cevre-diplomasisi-dedigimiz_.tr.mfa, Erişim Tarihi: 23.04.2020.

Hürriyet Resmi Sayfası, “*Kuzey Kore'nin nükleer kriz kronolojisi*”, Çevrimiçi Bağlantı: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kuzey-korenin-nukleer-kriz-kronolojisi-130535>, Erişim Tarihi: 28.05.2020.

Kamu Diplomasisi, Çevrimiçi Bağlantı: <https://www.diplomasi.net/kamu-diplomasisi/>, Erişim Tarihi: 23.04.2020.

Ernest Richard May, “*Kissinger 'Diplomasisi'*”, Çevrimiçi Bağlantı:

<https://www.nytimes.com/1994/05/01/books/1-kissinger-s-diplomacy-841706.html>, Erişim Tarihi: 04.05.2020

Muharrem Ekşi, “Yeni Güvenlik Ekosistemi ve Çok Taraflı Bedeli”, *Türk Asya Stratejik Araştırmalar*

Merkezi, Çevrimiçi Bağlantı: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/51413/21_yuzyil_fikirsel_mucadele_caginda_guvenligi_saglamamin_araci_olarak_kamu_diplomasisi_ve_yumusak_guvenlik, Erişim Tarihi: 23.04.2020.

Özge Özdemir, “*İran İslam Devrimi 40. yılında: Şah karşıtı solculara ne oldu?*”, Çevrimiçi Bağlantı:

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-47128818>, Erişim Tarihi: 27.03.2020.

Richard N. Haass, “*Track I ½ & Track II Diplomacy*”, Çevrimiçi Bağlantı: https://www.ncafp.org/what-we-do/track-1_5-and-track-2-diplomacy/, Erişim Tarihi: 29.05.2020.

Randa Silim ve Harold Saunders, “The Inter-Tajik Dialogue: From civil war towards civil society”,

Conciliation Resources Accord Politics of compromise Journal. Çevrimiçi Bağlantı: <http://www.c-r.org/accord/tajikistan/inter-tajik-dialogue-civil-war-towards-civil-society>, Erişim Tarihi: 05.05.2020.

Susan Allen Nan, “Track I Diplomacy.» *Beyondin Tractability*”, Çevrimiçi Bağlantı:

<https://www.beyondintractability.org/essay/track1-diplomacy>, Erişim Tarihi: 23.04.2020.

Tago Atsushi, “*Public Diplomacy and Foreign Policy*”, Çevrimiçi Bağlantı:

<https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-471>, Erişim Tarihi: 05.07.2020.

TASAM, “*Sektörel Diplomasi İnşası*”. İstanbul: TASAM - Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi,

Erişim Tarihi: 17.05.2020.

Tuğrul Çam, *Anadolu Haber Ajansı İnternet Sayfası, İran'ın Nükleer Anlaşması*”, Çevrimiçi Bağlantı:

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunden-bugune-iran-nukleer-anlasmasi/1139503>, Erişim Tarihi: 28.05.2020.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı Resmi Sitesi, “*Uyumsuzlukların Çözümü ve Arabuluculuk*”, Çevrimiçi

Bağlantı: <http://www.mfa.gov.tr/uyusmazliklarin-cozumu-ve-arabuluculuk.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 04.03.2020.

Umut İslam, “*Sivil Diplomasi Türkiye için yeni bir model mi?*”, Çevrimiçi Bağlantı:

<https://www.timeturk.com/tr/2012/05/13/sivil-diplomasi-turkiye-icin-yeni-bir-yontem-mi.html>, Erişim Tarihi: 02.05.2020.

UNESCO Resmi İnternet Sayfası, “UNESCO in brief - Mission and Mandate”, Çevrimiçi Bağlantı:

<https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco>, Erişim Tarihi: 09.05.2020.